

№ 41

15 ქრისტიანობა. 1913წ.

მიიღება ხელის მოწერა

წლიური ფასი

== 3 მან. ==

ყოველ კვირეული საზოგადო-ეკონომ.

ცალკე ნომერი 5 კაპ.

მიური და სალიბერატორო შუხნალი

რედაქცია ღიაა 10—1 საათ.

წელიწადი მერამ

მისამართი: თბილისი, გაბაევსკიი პერ. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპუტისა: თბილისი კლდე.

ს ა რ ჩ ე ვ ი:

1. რუსეთის ხალხები საქართველოში.	6. ბუნდური შინცი.
2. ჩვენი მოღვაწენი.—იპ. ვართაგავანი.	—თარგ. გ. ნამორაძისა.
3. სომხები.— . . . ა — ისა.	7. უკანსკელი ამბები.
4. ჩვენ და ცხოვრუ-	8. სოფლების აერა.—Legatus -ისა.
ბა.— დ. კასრაძისა.	9. სასმლოყო კარაბა-
5. სიმღერა.— თარგ.	დინი.— ფირუზასი.
სომხურიღვან.	10. საზოგადოების საყურადღებოდ.

მიიღება ხელის მოწერა 1914 წ.

ყოველ კვირეულ საზოგადო-ეკონომ. მიური

და სალიბერატორო შუხნალი

„კლდე“ - გეგ.

წლით:	3 მან.
ფ ა ს ი: 6 თვით:	2 მან.
3 თვით:	1 მან.

ცალკე ნომერი ყველგან 5 კაპ.

რუსეთის ახალშენები საქართველოში

იმაზედ საძაგლობა არა არის რა, როცა უგვა-
ნო და ქუჩუიანი ადამიანები ორ ქერის ნიქსა
და უნარზედ მსჯელობენ. ვინ არის უკეთესი და
ვინ არის უარესი — ეს მხოლოდ ობიექტიურ კრი-
ტიკის საქმეა. მაგრამ როცა საკითხში პოლიტიკა
არის ჩართული — იქ ობიექტივობას ნულად მოსძებ-
ნით. სწორედ ასეთ ობიექტივობას მოკლებულ
მსჯელობას წარმოადგენს ყოველივე ის, რაც არის
ნათქვამი მთავრობის ოფიციალურ „როსსიაში“, რუსე-
თის ახალშენების შესახებ საქართველოში.

მთავრობის ოფიციალური ორი დებულების დამ-
ტკიცებას სცდილობს: ერთი, რომ რუსის გლეხები
გაცილებით ნიჭიერნი და მომზადებულნი არიან ქართ-
ველ გლეხებზედ და მეორე, რომ რუსთა გადმოსახ-
ლება საქართველოში მართალი და სახელმწიფო სა-
ქმეა.

ჩვენის აზრით, არა გვეონია, დიდ სახელსა და
პატივს მატებდეს რუსის ერს ის გარემოება, რომ
რუსის „მუჟიკი“ ქართვ. „ტეტიაზედ“ ვითომც უნარიანი
იყვეს. სულ სხვა საქმეა, თუ მაგალითად პარალელს
რუსის გლეხსა და გერმანელ გლეხს, ან ინგლისელ
გლეხს შუა გაატარებენ. თუ რუსის ზოგიერთი პუბ-
ლიცისტები შესძლებენ იმ დებულების დამტკიცებას,
რომ რუსის გლეხი მართლაც გერმანელზედ, ან
ინგლისელზედ უნარიანია, ასეთ დებულებას მართ-
ლა დიდი მნიშვნელობა ექმნება და რუსის ხალხმა
შეიძლება იამაყოს კიდევ ამით. მაგრამ როდესაც
შედარება შეუდარებელ ოდნობათა შორის სწარმოებს
და რუსის აპეკიან მუჟიკს საქართველოში, გაძვალ-
ტყავებულ და უაპეკო ქართველ გლეხს უდარებენ,
აქ საქმე როგორღაც კარგად ვერ არის და ძალა-
უნებურად ექვემი გვებადება. მართლა რუსის ნიქ-
სა და უნარზეა აქ ლაპარაკი, თუ სხვა რამეზედ,
რომელსაც უმთავრესად გარუსების პოლიტიკის სუ-
ნი უდის?!

რუსის გლეხის ნიქსა და უნარში ჩვენ ქართ-
ველები უფრო ღრმათა ვართ დარწმუნებულნი, ვიდ-
რე თვით ოფიციალური რუსული „როსსია“. „როს-
სიას“ რომ მართლა სწამდეს რუსის გლეხის ნიქი
და უნარი, ჩვენ დარწმუნებულნი ვართ, რუსის მუ-
ჟიკს ეხლა სხვა ამინდი ედგებოდა რუსეთში. მაგ-
რამ ეს არ არსებობს, „როსსიას“ რუსის გლეხის ნი-
ქი და უნარი სრულიად არა სწამს და მხოლოდ

გასაოცარია, როგორ ხდება, რომ ოფიციალურად
რეგვენი და უნარს მოკლებული რუსის მუჟიკი
ცხოვრების მრავალფეროვან ტალანტად იქცევა
ხოლმე, რაკი ამ საცოდავ არსებას თავს ან საქარ-
თველოსკენ უკრავენ, ან პოლონეთისკენ.

ასეთი სასწაულებრივი პერტურბაცია ნიქსა და
უნარისა ჩვენ „ზარმაც და უნიქო“ ქართველებს
არა გვწამს. არა გვწამს იმიტომ, რომ თუ ქართუ-
ლი ყურძენი რუსულ კლიუჟვაზედ გაცილებით ძვი-
რად იყიდება და საქართველოში მცხოვრები რუ-
სის გლეხი, რომელმაც ყურძენს დამუშავება ქართ-
ველისაგან ისწავლა, — ამით გაცილებით კარგ პირო-
ბებში სცხოვრობს, ვიდრე სცხოვრობდა ვოლოგდის
გუბერნიაში, — ეს რუსი გლეხის ნიქსა და უნარის
მაჩვენებელი კი არ არის, არამედ მაჩვენებელია სა-
ქართველოს მადლიან ნიადაგისა, რომელიც კლიუ-
ჟვის მაგივრად სამაგალითო ყურძენს იძლევა.

ეს რომ ასეა, ამას თვით „როსსიის“ პუბლი-
ცისტიც კარგად გრძნობს, როცა შემდეგს ამბობს:
„ეხლა ძნელად და იცნობს კაცი ამ სუფთა, დარ-
ბაისელ, შეძლებულ გლეხებში, უცხენო და ლატაკ
გლეხს, როგორიც იყო იგი თავის სამშობლოში“.

მაგრამ ამას აშკარად ვერ ამბობს და რუსეთში
უცხენო მუჟიკის საქართველოში შეძლებულ და
სუფთა არსებად გადაქცევას მის ნიქსა და უნარს
აწერს. და ეს მით უფრო ღირს შესანიშნავი, ან
ბრძანებს იგივე პუბლიცისტი, რომ რუსის მუჟიკმა
ასეთს ბრწყინვალე მდგომარეობას საკუთარს ძალე-
ბით მიადწია, მას ამ საქმეში დამხმარე არავინა
ჰყავდა, პირიქით მოძულე და ხელის შემწელი კი
ბევრიო. იმის დასამტკიცებლად, რომ მდგომარეობა
მართლა ბრწყინვალეა, ავტორს საბუთებიც მოჰყავს:
ყოველ რუს ახალშენში არსებობს საფერშლო პუნ-
ქტი, ორ კლასიანი სასწავლებელი, სამეურნეო სა-
დგური და სამაგალითო ჰიდრო-მოწყობილებანი.

ჩვენ კარგად ვიცით, რომ ასეთი მოწყ-
ობილი სოფლები თვით რუსეთშიაც არ არსებობს,
თუმცა, თუ კი საქმე რუსის მუჟიკის ნიქსა და
უნარზედაა, ეს ნიქიცა და უნარიც რუსეთში მცხოვ-
რებ რუს გლეხებში უნდა უფრო მეტი გამოჩენილიყო,
ვიდრე საქართველოში გაბნეულ რუსის ახალშე-
ნებში. მაგრამ იქ რუსეთში ამისთანა რამ არ არსე-
ბობს, რუსის სოფელი მოკლებულია ასეთ კულტუ-

რულ დაწესებულებათ და ეს გარემოება ნებას გვაძლევს ვიფიქროთ, რომ თუ საქართველოში მცხოვრებ რუს კლენებმა მოახერხეს ის, რასაც ვერ ახერხებენ რუსის გლეხები რუსეთში, სჩანს აქ სხვა პირობები მოქმედებდნენ და გარეშე ძალთა დაუხმარებლივ არ მოხდა აყვავება რუსის სოფლებისა საქართველოში.

რაკი ასეა, აქ ფარდა უნდა ავხადოთ ამ გარემოებას და დავანახოთ საზოგადოებას—რუსის მუჟიკის ნიჭი მოქმედებდა აქა, თუ რუსის ბიუროკრატიის უნარი კოლონისტების მოწყობაში.

საქართველოში სულ ოცდა ათი რუსის ახალშენია და ამ ახალშენების მოსაწყობად შემდეგი დაწესებულებანი მოქმედებენ: **გადმოსახლების კომიტეტი**, რომელსაც მოჰყავს რუსობა საქართველოში; **საგლეხო ბანკი**, რომელიც აძლევს მიწებს, **სახელმწიფო ბანკი**, რომელიც აძლევს კრედიტს, **სამერაბო გამგეობა** (Водное управление), რომელიც იმუშავებს გეგმებს ირიგაციისას და დასასრულს **საერობო თანხა**, მოკრეფილი „უნიკო და ზარმაც“ ქართველ გლეხებში, საიდანაც მუდამ ეძლევა დახმარება ახალშენებს.

ჩვენა ვფიქრობთ, რომ როცა „როსისის“ პუბლიცისტი რუს კოლონისტის ნიქსა და უნარზედ ლაპარაკობს, ეს თუ აქვს მხედველობაში.

მაგრამ მარტო ამ დაწესებულებათა ჩამოთვლით არ თავდება რუს კოლონიზატორების „ნიქისა და უნარის“ დახასიათება. საქირა იმის ცოდნაც, თუ როგორის პირდაპირის და არა პირდაპირის საშუალებით ეხმარებიან ეს დაწესებულებანი რუსის ნიჭიერ და უნარიან მუჟიკებს.

დავიწყოთ თავიდან.

ყველა ამ დაწესებულებათა სათავეში სდვას **გადმოსახლების კომიტეტი**. მარტო იმ ფაქტიდან, თუ რამოდენა ფულსა ხარჯავს ეს კომიტეტი მულანის ველის მოწყობაზედ, ცხადი უნდა იყვეს, თუ რამოდენა თანხა ეძლევა მას მთავრობისაგან. მულანი რუსის მთავრობას უკვე ასი მილიონი უღირს. ამ კომიტეტის მთავარი დანიშნულება კოლონისტების ჩამოყვანაა რუსეთიდან, ეს კომიტეტი იღებს საგზაო ფულს, იგივე იძლევა თანხას ბინის მოსაწყობად პირველში და სამეურნეო სადგურებიც და საფერწლო პუნქტებიც ამ კომიტეტის მოწყობილია.

გადმოსახლების კომიტეტს გვერდში უდგია საგლეხო ბანკი, რომელიც შედევათიან პირობებით ჰყიდის გადმოსახლებულზედ მიწებს.

როცა გადმოსახლებული სახლსა და მამულს იძენს, მის დამხმარედ ამის შემდეგ გამოდის სახელმწიფო ბანკი. არავის არ ეძლევა საქართველოში ისეთი გრძელვადიანი სესხი პატარა სარგებლით, როგორც რუს გადმოსახლებულებს. აღარას ვაბობთ სამერაბო გამგეობაზედ. ჰიდრო-მოწყობილებანი, რომელიც ისეთ ალტაცებას იწვევს მთავრობის ოფიციალისას—ამ სამერაბო გამგეობის „ნიჭი და უნარი“ მაგრამ ეს კიდევ არაფერი. სამერაბო გამგეობა ისეთ მზრუნველობას იჩენს გადმოსახლებულებისადმი, რომ, თუ მან თავისი განზრახვა სისრულეში მოიყვანა, მთელ საქართველოს „წყლით დამშვევა“ მოელის. ამაზედ არა ერთხელ ყოფილა ლაპარაკი პრესაში და ეხლაც უნდა გავიმეოროთ, რომ მულანის ველის მოსარწყავად, ჰიდრავლიკების გამოანგარიშებით საქირა მთელი საქართ. წყლების მობილიზაცია. მტკვრიდან, ლიახვიდგან, ქსანიდგან, არაგვიდგან, იორ—ალაზნიდგან და სხვა წვირილ მდინარეთაგან აღარავის არ ექმნება რუსის გაყვანის ნება. ამ მდინარეებმა მარტო მულანის ველი უნდა რწყან. ამრიგად თვით წყალიც კი, რომლის შექმნაში რუსის მუჟიკის ნიქსა და უნარს, ღვთის შეწევნით, არავითარი ღვაწლი არ მიუძღვის, მათი პირდაპირი დამხმარე გამოდის.

შესაძლებელია განა ყველა ამის შემდეგ იმის თქმა, რომ რუს კოლონისტებმა თავის მდგომარეობას ბირადი უნარით და საქმიანობით მიალწიეს? ჩვენ კვლავ გავიმეორებთ, რუსის ხალხის არც ნიჭი გვჭურს; არც უნარი, მაგრამ როცა ოფიციაში ასე თავშეუდებლვ სცრუობს, სიმაართლე მოითხოვს იმავე რუსის ხალხის პოეტის სიტყვებით მივმართოთ: „Послушай, ври, да знай же мѣру“.

ჩვენი „მოღვაწენი“

II

„კრიტიკოსი“

(დახასიათება)

„Въ простотѣ слова не скажетъ, все съ ужимкой“.

ვინ არ იცის, რომ ჩვენში კრიტიკა ვიწრო და ტენდენციურია. მეგობრობა, ნათესაობა, იდეური სოლიდარობა, უბრალო სიმპატია—ანტიპატია—აი რა ამოძრავებს მას.

ობიექტიური, მიუდგომელი საზომი მისთვის თითქმის არ არსებობს. მეცნიერული ზომიერება, საგანთა და მოვლენათა ყოველ მხრივი აწონ-დაწონა და მერე მსჯავრის დადება ჩვენში იშვიათია. ჩვენი კრიტიკოსი ან მიწასთან ასწორებს ვისმეს, ან ცამდი აყავს, შეუდარებლად სთვლის რომელიმე ნაწარმოებს, ან და არავითარ ღირსებას არა ხედავს მასში. ერთი მწერალი გენიოსია მისის რწმენით, მეორე—უნიკო, უფხო, უიდეალო. საბუთი? კრიტიკერიუმო, იკითხავთ. მომეტებულს შემთხვევაში ჩვენი კრიტიკოსი უსაბუთოდ, უკრიტიკერიუმოდ სჯის და ასამართლებს, ან და რომელიმე ნასესხს და შეუფერებელ შეხედულობაზე ემყარება და ქართულ მწერლის ნაწარმოებს, მისი ღირსებას და ნაკლოვანებას სხვაგან ნაყიდ ადლით ზომავს. რამდენადაც ეს ადლი—საზომი უფრო შორის და უცხო ქვეყნიდანაა კონტრაბანდათ ჩამოტანილი, იმდენად თამამად, მოურადებლად იმარჯვებს მას ჩვენი კრიტიკოსი და, დარწმუნებული ვერ შემიტყობენ თაღლითობასო, შინაურ მასალიდგან თავის ხელით გამოქრილად გამოაქვს ეს საზომი. თვის გარჩევას, კრიტიკულ შენიშვნებს, ნაწყვეტებს, „ნაფოტებს“, „ტოტებს“, „ფესვებს“ ადამიდან იწყებს, აღმოსავლეთ-დასავლეთის ფილოსოფიას გადაქექ-გადმოქექავს, სამარადისო განსვენებას უფროთხობს ძველ და ახალ სწავლულთ, მეცნიერთ, ფილოსოფოსთ და მათი სახელებით აქრელებს თვის „პაწია“ წერილს. ამნაირად მის „ნაფიქრალში“ შესავალი უფრო ვრცელი და დიდია, ვინემ თვით გამოკვლევა—ეს უმთავრესი ნაწილი თხზულებისა—დამოვადგონებს იმ ანორმალურათ დაბადებულ ორგანიზმს, სხეულს, რომელსაც თავი ვეებერთელა აქვს, ტანი კი—პატარა...ახლა ყურადღება მიაქციეთ გამოთქმას, ფრაზათა შემადგენლობას და საზოგადოდ მისი ღარიბი აზროვნების მთელს სიტყვიერს სამოსელს! როგორც ულამაზო, მახინჯი, ყვავილისაგან სახე დაქმული და ამასთანავე სისხლ-ნაკლები და გაყვითლებული ქალი ცდილობს თვისი სახის ნაკლი ფერ-უმარილით გაისწოროს, ზიზილ-პიპილით მოირთოს და აპრილებულის შეხედულობით ვინმე გამოუცდელს თავი მოაწონოს, ისე ჩვენი კრიტიკოსი მომეტებულად ბრჭყვიალა სიტყვეების ძებნაშია, მოულოდნელ შედარებას და დაპირდაპირებას ებლაუტება და ასე ჰქმნის ხელოვნურ პაფოსს, რათა თვალი მოსჭრას ეფექტებით, ყური მოატყუოს ყალბ სიტყვათა ბგერით. როგორც ქარი, თავისუფალია მისი სიტყვა, მისი აზროვნება, მაგრამ, როგორ ქარიც, გამოუსადეგარი, მსუბუქი, უნიადავო.

მთელი მისი „მოღვაწეობა“, „შექმნა“ და „ხატება“ ერთგვარი გონებრივი ქინთვაა, რომელიც ჯერ-ჯერობით შესამჩნევ და საყურადღებო ნაყოფით არ დაგვირგვინებულა. ის თითქმის ყოველთვის თვისი შემოქმედების „ნაგლეჯში“ მხოლოდ გვპირდება, გვაიმედებს „დიდი“ რამეს შექმნას, ფართოდ თვისი გონებრივი საგანძურის გამომზერებას... ჩვენც უცდით, ველით, ვიმედოვნებთ!!! მაგრამ მოვესწრებით კი?!

ი. ვართაგავა.

ს ო მ ხ ე ბ ი

„სახალხო გაზეთმა“ გამოაქვეყნა სომხური პრესის აზრი პოლიტენიკუმის შესახებ. როგორცა სჩანს, სომხური პრესა ქართველებზედ უფრო მეტს ლაპარაკობს, ვიდრე თვით პოლიტენიკუმზედ. თუ ამას საკითხის პირდაპირ დაყენება ჰქვიან, იმ საკითხისა, რომელსაც ქართველ-სომეხთა დამოკიდებულება ჰქვიან, მაშინ პირდაპირ უნდა განვაცხადოთ, რომ სომხური პრესის აზრი ჩვენ არ გვაკმაყოფილებს.

ჩვენ გვგონია, დროა სომეხებმა და ქართველებმაც ნილაბი აიხადონ და ისე დაენახვნენ ერთმანეთს. დროა მივხედეთ იმასაც, რომ ჩვენი კამათი არც იმას შეეხება, თუ ორ ერში ვინ უფრო კეთილშობილია—სომეხები, თუ ქართველები! უკუსადებია რსიც, თუ ვინ უფრო მამაცი და უშიშარი იქმნება იმ შემთხვევაში, თუ საქმე უკიდურესობამდე მივა. ჩვენ ქართველებმა დიდი ხანია ვიცით, რომ „მშიშარა ერები“ არ არსებობენ. ეს ვიცით ჩვენ იქიდან, რომ ამის მაგალითს თვით ჩვენ ქართველები წარმოვადგენთ. მაგრამ ჩვენ საკუთარ მამაცობას იმიტომ კი არ ვცემთ პატივს, რომ ვინმე შევაშინოთ, ამ ძვირფას თვისებას იმიტომ ვინახავთ, რომ არავის დავაბრიყვებინოთ თავი.

ქართველ-სომეხთა დამოკიდებულობა უფრო რთულია, ვიდრე შედარება ორ მოქიდავე კომპლექტისა. ამ შედარებაში მნიშვნელობა იმ მუსკულებს კი არა აქვთ, რომელსაც ამ ჟამად უჩვენებენ ერთმანეთს ქართველები და სომეხები, მნიშვნელობა აქვს იმ ფსიხიკას, რომელსაც მოჰყავს მოძრაობაში ეს მუსკულები. იმ ნაწერებიდან კი, რომელიც ჩვენს წინ სდევს და რომელიც სომხურ საზოგადოებრივ

აზრს წარმოადგენს, არა სჩანს რომ სომხები ამ ფსიხიკას უწევდნენ ანგარიშს. განა საქმე მართლა მართო პოლიტეხნიკუმშია? ან მით უმეტეს ნავთლულში? ჩვენის აზრით ნავთლულიც ისეთივე საქართველოა, როგორც საბურთალო და ის ქარები, რომლებიც ნავთლულში უბერავენ—საქართველოს ქარებია. ყველა გაცელება ამ ქარებს, გაცელებიან სომხებიც, მაგრამ ჩვენ ქართველები კი ვერ გავცელებით მას. ეს ჩვენი, ქართველების ნაკლია და არა მათი, სომხებისა. მაგრამ ქართველები მთელი წელიწადია ვლანძღავენ ამ ნაწილს ჩვენი დედა ქალაქისას, რომელიც ყველა ნაწილებში ერთნაირად ძვირფასია ჩვენთვის, და არავის სურს ჩაუკვირდეს რით არის გამოწვეული ასეთი გვემა საკუთარის სხეულისა?

ასეთ საკითხს არავინ არ გვეყენებს და სამაგიეროდ გვეკითხებიან: შესაძლებელია განა ორ მეზობელ ერს შორის ასეთი განხეთქილება? ჩვენ პირდაპირ უნდა ვუბასუბოთ, რომ თუ კი არსებობს განხეთქილება, სჩანს, შესაძლებელია სჩანს, არსებობს რამე ღრმა მიზეზი, რომელიც იწვევს ამ განხეთქილებას. თუ არ ეს, მაშინ უნდა ვიფიქროთ, რომ ქართველებიც და სომხებიც არა არიან რა, თვინიერ მონტეკისა და კაპულეტტისა მრავლობით რიცხვში, რომელნიც მხოლოდ უმიზეზოდ კინკლაობდნენ.

სადა არის მაშინ სოლიდარობის პრინციპი, პრინციპი პროგრესისა, რომელიც ერთა შორის ძმობასა და ერთობას ქადაგებს, გვეტყვიან ჩვენ? პროგრესისა და სოლიდარობის პრინციპი, რასაკვირველია, ამ განხეთქილებაზედ თავის სანქციას არ მოგვცემს და იგი უმაღლეს საკაცობრიო იდეალებისაგან არასოდეს არ იქმნება დადასტურებული. მაგრამ ამის გამოისობით ეს განხეთქილება არ მოიხზობა და ჩვენც იძულებულნი ვართ ანგარიში გაუწიოთ მას, სწორედ ისე, როგორც ანგარიშს უწევს საზოგადოება ფაქტს „უკანონო შვილების“ ყოლისას, თუმცა ეს უკანასკნელი სახელმწიფო და საზოგადო მორალისაგან კანონის გარეშე არიან დაყენებულნი. ქართველ-სომხთა განხეთქილება ასეთივე ფაქტია, კონტრა-ფაქტი საკაცობრიო იდეალისა.

მიზეზი? იკითხავს ყოველი. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ეს მიზეზი ქართველ საზოგადოებაში საკმაოდ არის შეგნებული. საკიროა მხოლოდ, რომ მას სომხებმაც გაუწიონ ანგარიში. ეს აუცილებელია იმიტომ, რომ სომხურ იდეურ წრეებში ისეთი ცნებებია გამეფებული ქართველების შესახებ, რომლებიც ვარდა ისტორიულ კრუმორწმუნოებისა, დიდი ხა-

ნია, არაფერს არ წარმოადგენენ. ერთ ასეთ კრუმორწმუნოებად გადაქცეულ ცნებად მიგვაჩნია ჩვენ ის მოვლენა, რომ სომხები აქამდის ქართველებს „მეზობელ“ ერად გვთვლიან. ისტორიულად ასეთი შეხედულება სრული ქეშმარიტებაა. ჩვენ ოდესღაც დამოუკიდებელ სახელმწიფოებს წარმოვადგენდით და ეს სახელმწიფოები ერთმანეთის მეზობლად იდგნენ. მაგრამ ეს იყო ოდესღაც. მას აქეთ დიდმა ხანმა განვლო და ჩვენ უკვე ვეღარ ვხედავთ იმ დემარკაციულ ხაზს, რომელიც ჰყოფდა და აერთებდა საქართველოს და სომხეთს, რომელიც ჰქმნიდა ამ ისტორიულ მეზობლობას. ჩვენ დარწმუნებულნი ვართ, როდესაც ჩვენა და სომხები, მართლა მეზობლები ვიყავით, როდესაც არსებობდა ჩვენი გამყოფელი ხაზი, არც ეს განხეთქილება არსებობდა. მართალია, იყო ჩვენ შორისაც ომები, მაგრამ როდის ყოფილა რომ ომი თვით ხალხს დაეწყო? ჩვენ ვომობით ერთმანეთთან ან სპარსეთის, ან ბიზანტიის გულისთვის. სხვაფრივ, თუ არ მოვიგონებთ კათოლიკოს აბრაამის წყევლას, სომხებსა და ქართველებს შორის დიდი უსიამოვნობა არ ყოფილა. აი რას გვეუბნება ისტორია! და ეს იყო მაშინ, როცა ჩვენ მართლა მეზობლები ვიყავით. მაგრამ ვამბობთ, მას აქეთ კარგა ხანმა გაიარა და ისტორიულმა პირობებმა ითამაშეს აქ დიდი როლი, პოლიტიკურმა, და ეკონომიურმა; მოხდა ის, რომ ოდესღაც მხოლოდ „მეზობელი“ სომხები ეხლა სახლში ჩავვისახლდა. უბრალო ენაზედ მეზობლობა ისეთ წესრიგს ჰქვიან, როცა თქვენი საკუთარი ქოხი ჩემ საკუთარ ქოხის გვერდზეა. მაგრამ როდესაც თქვენ საკუთარ ქოხიდან გამოდინართ და ჩემს საკუთარ ქოხში სახლდებით, ჩემი პირადი კეთილდღეობის აშკარა ვნებით, ეს უკვე მეზობლობა კი არ არის, ეს არის კონკუბინატი ორ მოძულე არსებათა. აი, რა ვართ ჩვენ და არა მეზობლები!

ქართველებიც და სომხებიც ისტორიული ერია. ჩვენ ორივე ერმა დავკარგეთ პოლიტიკური თავისუფლება, მაგრამ არც ქართველებს არც სომხებს არ დაგვიკარგავს პოლიტიკური თავისუფლების აზრი. ეს უკანასკნელი რომ არა გვეკონდეს, არც ჩვენ, არც სომხები გროვად არ ველირებით. და ამაში გამოსჭვივის არა იმდენად უფლება ჩვენი, რამოდენად მოვალეობა. მთელი ჩვენი სამოქალაქო და სულიერი ცხოვრება იქით უნდა მიისწრაფოდეს; მთელი ჩვენი განვითარება აქეთკენ უნდა ხრიდეს თავის ბოლოს, რომ განვაავითაროთ ეს აზრი. დეე, ეს იყოს გვიან, დეე ამას დასჭირდეს

ბევრი ოფლი და დიდი შრომა; დეე ამით დასტკბეს მხოლოდ მესე ჩამომავლობა და ჩვენ კი, თანამედროვენი, მოკლებულნი ვიყუეთ მის ცხოველ-მოფელ სხივებს—მით უმეტეს დიდია მოვალეობა ჩვენი, სწორედ აქეთკენ ვხაროთ ლარი ჩვენის ბედისა! მაგრამ ვინ—სად? აი, საკითხი. და როგორ გგონიათ, რა მისისას ახორციელებენ აქ, საქართველოში სომხები? მათ შეისყიდეს ჩვენი ტერიტორიის ნაწილები და ზედ „არმენიზმს“ ამკვიდრებენ, მათ დაიპყრეს ეკონომიურად ჩვენი ქალაქები და ზედ იმავე „არმენიზმის“ დროშას აფრიალებენ! და ყველა ამას ისინი სწადიან იმ ერის კერაზედ, რომელიც მათ ზედ ნაკლებ არ არის გატაცებული საკუთარი ძლიერების აზრით! შეიძლება განა ამის შემდეგ „მეზობლობაზედ“ ლაპარაკი?!

სომხის ბურჟუაზია, რომელიც იმავე დროს სომხის ერის იდეოლოგიად გამოდის მუდამ, გასაოცარის ჯიუტობით ერეკება სომხის მასას ახალ ადგილებისაკენ. იმას გარდა, რომ ასეთ მოწოდებას თავის-თავად ანტიპატრიოტული ხასიათი აქვს და ვერასოდეს ვერ განავითარებს სომხის ხალხში სიყვარულს სამშობლო ტერიტორიისადმი, ასეთი მოწოდება სომხურ ელემენტებს იმ მიკრობებადა ჰქმნის, რომელიც ყოველ სხვა საღატოვნულ ორგანიზმს ავაადებს. ამ მხრივ როლი სომხებისა კავკასიაში ანტიეროვნულია. მთავრობის ხელში იგი მუდამ ბრმა იარაღის როლს ასრულებს, რომლის საშუალებით მთავრობა ყოველ ეროვნულ ორგანიზმში მეტხორცსა ჰქმნის. სამაგიეროდ მათ ნება ეძლევათ ყველგან და ყოველთვის თავიანთი ვიწრო შოვინიზმი აღვივონ. მით უმეტეს, რომ მთავრობისთვის სომხური შოვინიზმი საშიში არ არის. მთავრობას კარგად ესმის, რომ სომხები კავკასიაში ვერასოდეს ვერ მიადწევენ ისეთ მდგომარეობას, რომ ოდესმე ეს მდგომარეობა საფრთხედ იქცეს, მაგრამ ეს როლი თვით სომხებს კარგად შეგნებული ვერა აქვთ. მათ გადამეტებული წარმოდგენა აქვთ, როგორც თავის კაპიტალზედ, ისე თავის ეროვნულ ძლიერებაზედ და ზოგჯერ მათი ყოფა-ქცევა ისეთ აგრესიულ ხასიათს იღებს, რომ ძალა-უნებურად შიშს და მღელვარებას იწვევს ქართველებში. მაგრამ შესძლებენ თუ არა სომხები შეინარჩუნონ ეკონომიური უპირატესობა საქართველოში? ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ასეთი რამ მეოცე საუკუნეში ყოველად შეუძლებელია. განვითარება ერებისა „სეკრეტების“ საშუალებით არა ხდება, რომელიც შეიძლება ერთ ერს ჰქონდეს და მეორეს

კი არა. ცოდნა საკაცობრიო გახდა, ეკონომიურ ცხოვრების კანონები უნივერსალური და სავალდებულოა ყველასათვის და ყველა ერებს ერთნაირ პირობებში აყენებენ. და ჩვენა ვფიქრობთ, რომ ქართველებს საკმაო უნარი აქვთ, რომ გამოიყენონ ეს პირობები თავის სასარგებლოდ, მხოლოდ რაც შეეხება თვით სომხის ერს—იგი ფრიად მკირე რიცხოვანია, პოლიტიკური ბედი მისი ფრიად პრობლემატიურია და ტერიტორიალურად იგი ძალიან დაქუცმაცებულია, რომ შესძლოს ორ მილიონ ქართველების მათი ქვეყნიდგან გარეკა, მათი კუთვნილების დასაკუთრება და მათ ადგილას თავისი დამკვიდრება, ამას ვერ სწადიან თვით თანამედროვე უდიდესი სახელმწიფონიც. სომხები, რომლებიც თავის გავლენას მარტო ეკონომიურ უპირატესობაზედ ამყარებენ და თავის ეროვნულ პროგრამას მარტო ამას უდებენ საჩუქლად, ძალაუნებურად ამართლებენ იმ აზრს, რომ კარგი კომერსანტი შეიძლება მდარე მცოდნე იყვეს ეკონომიურ განვითარების კანონებისა. სომხები ანგარიშს არ უწევენ იმ მოვლენას, რაც ასე ახასიათებს ყოველ ერს მეოცე საუკუნეში. „სრული განვითარება უცხო ერთა ეკონომიურ უდიდებან“ აი, ლოზუნგი თანამედროვე ერისა. არავინ არ იყო ეკონომიურად ისე დამოკიდებული უცხო ერთაგან, როგორც იტალია, მაგრამ მისი წარმოება ეხლა ეროვნულია, რადგან იტალია მიხვდა, რომ ასეთი დამოკიდებულება მისთვის პოლიტიკური საფრთხე იყო, თვით დამონებულმა ინდოეთმაც კი შესძლო ბრძოლა ეკონომიურ ნიადაგზედ ინგლისთან და ეხლა ინდოეთი დამოუკიდებელი მწარმოებელია. აღრე თუ მალე საქართველოშიაც ეს უნდა მოხდეს. იგი უნდა განთავისუფლდეს სომხის ეკონომიურ უდიდებან. გვეტყვიან, რომ ჩვენ ქართველები იტალიელები არა ვართ. არ ავხიარდებით. თანამედროვე ცხოვრების პირობათა შეგნებაში, ჩვენ იქნება ინდოელებზედაც დაბლა ვიდგეთ. მაგრამ ჩვენი ნუგეში ის უნდა იყოს, რომ არც თუ სომხები არიან ინგლისელები. ამისთვის საჭიროა მხოლოდ დრო და მუშაობა.

ყველა ზემოდ ნათქვამი ისეთ ლოლიკურ დასკვნას მოითხოვს, რომელიც უპირველესად სომხის ბურჟუაზიისთვის უნდა იყოს საგულისხმო. რაკი ერთის მხრივ სომხის ბურჟუაზიის ეროვნული პროგრამა იმაზედ იყო დაფუძნებული, რომ თავისი ნახევრად კაპიტალისტური და ჩარჩული უდიდესი ვიზიდმე დაედგა და ამით შეექმნა თავისი ეროვნუ-

ლი კეთილ-დღეობა და რაკი, მეორეს მხრივ, ყოველი ერი სცდილობს ამ უცხო ეკონომიურ უღლის მოშორებას, ნუ თუ ის ეროვნული პროგრამა, რომელსაც აწარმოებს ის საქართველოში წინდაწინვე განწირული არ არის? ჩვენ ვფიქრობთ, რომ დადგება დრო და ეს პროგრამა სამარის მიწად წაეყრება მათ შემქმნელებს. არა გვგონია სომხის ერმა მადლობით მოიხსენიოს ისინი. და ამასაც თავისი გასამართლებელი საბუთი ექნება.

სომხის ბურჟუაზიას ასი წლის განმავლობაში იმაზედ მეტი არა უკეთებია-რა, რომ რუსის მთავრობას დასდევდა და იქ ბანაკდებოდა, საცა ეს უკანასკნელი თავის კანცელარიას ხსნიდა, ცხადია, რომ სომხის ხალხი მათ ვერ გაჰყვებოდა და რა გამოვიდა აქედან? ის რომ სიმდიდრე, გონება და კულტურა სომხის ბურჟუაზიისა მოექცა საქართველოში, თბილისში, იმ დროს როცა მისი მთავარი მომხმარებელი თბილისიდან ასე შორს იყო. ისტორია ერთხელ როდისმე იტყვის, რომ ეს იყო ამაო შრომა და ოფლი.

ა-ი.

ჩვენ და ცხოვრება

ჩვენი ცხოვრების ტრაგედია კულმონაციურ წერტილს აღწევს. აგერ ახდლია ფარდა. ჩვენ ვხედავთ ჩვენს სამშდბლოს. არ ვიცით, დასაწყისია თუ დასასრული ამ ტრაგედიისა. ის კი აშკარაა, რომ სადაც საშინელება ხდება, სიცოცხლე მძაფრდება, დგება მომენტი, როდესაც ჩვენი ყოფნა-არყოფნის საკითხი კრისტალად უნდა მოიხაზოს და გადაჭრილი პასუხი მიეცეს. და ამის მაყურებელთ ჩვენ გონი გვერევა. ბევრგან ვაქარბებთ, ბევრგან არასფერს ვამბობთ. საკუთარ უძღურებაზე ვჩივით იქ, სადაც კიდევ ძალა მოგვებოვება და წინააღმდეგ. ჩვენ ვგრძნობთ საშინელს ტკივილებს და ეს გვაწყვეტინებს აღმოსავლეთურ ფატალიზმთან ჯადოსნურ კავშირს, რომელიც მთელი საუკუნოებით ჩვენ გვბორგავდა ეს ის ფატალიზმია, რომელიც უღარდებლობასა და დაუდევრობას გვაჩვევდა, ოცნებისა და თეორიების აკვანში გვარწევდა და პრაქტიკულად ცხოვრებასთან მაშინ თუ გამოგვიყვანდა საბრძოლველად, როდესაც გარეშე მტერი მოიწევდა ჩვენს შესამუსრად. ეხლა დრო არ არის იმისი გარკვევისა, თუ რაოდენად შემეცნებული იყო თუ ინსტიქტიური ეს ბრძოლა, ჩვენ ის ვიცით, რომ ასე

თუ ისე ამ დაცვამ დღეისის უღელტეხილამდე მოგვიყვანა და ისევ მიგვაძინა. დღეს კი როდესაც თვალეზს ვიფშენეტთ, ჩვენ საშინელებად გვეჩვენება ჩვენს გარშემო ყოველისფერი. ყველგან დაკნინება... ჩამორჩენა... სილატაკე შიგნით... სილატაკე გარედ... მკონარეობა... „ვილუბებით!“ ვყვირით შინ, ვყვირით გარედ, ვყვირით პრესაში: „აღსრულდა!..“ „საქართველოს მზე ჩაესვენა...“

და ეს ძახილი, ეს უნუგეშო კრემლით მოთქმა ცხადი მაჩვენებელია იმისი, თუ რა გულუბრყვილო ფილოსოფოსები ვიყავით თეორიების შექმნაში, ხოლო რა მოუშადებელნი ვართ ცხოვრებისათვის, როდესაც პრაქტიკა გვიწვევს სამოქმედო ასპარეზზე გასასვლელად. ჩვენი ღიღი უნარი ცხოვრებასთან შებრძოლებისა ერთ მხრით სასოწარკვეთილებით ძახილში გამოიხატა, ებრაელობა გველის ბუნდოვან პერსპექტივებშიო, ხოლო მეორეს მხრით გულუბრყვილო მედიდურობაში რომელიც, თუნდა პარიზელ ახალგაზრდობის წერილში სჩანს. *)

ჩვენი მამები კი ასე არ იქცეოდნენ. ცხოვრებას უფრო პრაქტიკი თვალთ უყურებდნენ და თეორიებიდან შორს იდგნენ. განსვენებული დიმიტრი ყიფიანი ბანკს რომ აარსებდა, უმთავრესად პრაქტიკული მიზანი ჰქონდა სახეში, რომ საქართველოს ტერიტორია ეხსნა დალუპვისაგან. მან ნაადრევად განსჭვრიტა ის საშინელება, რომელსაც ეხლა ვხედავთ ჩვენს გარშემო. მისი სურვილი იყო, რომ ბანკი დამცველ იარაღად ყოფილიყო და იქ დატორილებულიყო ჯარასავით, სადაც მამული უცხოთა ხელში გადასვლას დააპირებდა. გავიხსენოთ მისი პოლემიკა ილიასთან ბანკის თაობაზე, გავიხსენოთ მისი სასოწარკვეთილი დასკვნა რუსეთში გადასახლების წინ, როდესაც ნაღვლიანად დაიჩივლა: ასე რომ მკოდნოდა ბანკს სრულებითაც არ დავაარსებდით. **)

რა თქმა უნდა იმითი იმისი თქმა არ მინდა, ვითომც ბანკს დავავალო მან შეისყიდოს მამულები. არა! აქ ილიას მოსაზრებას ვერავინ გაუწევს წინააღმდეგობას, ვინაიდან ბანკს თავისი დნიშნულება აქვს და ისეთი ოპერაციებით სულ ერთი-

*) ის. კლდე № 38. ჰარიზელ საზოგადოების წევრი.

**) საშუხსართდ გარემოება ხელს გვიშლის ამ საინტერესო ჰიპოთეზის შინაარს უფრო დაწვრილებით გადმოგვეტა.

ანად გაკოტრდება. მაგრამ ისიც მართალია, რომ ჩვენ შეგვიძლიან დიმიტრი ყიფიანის განზრახვა მოვატრიალოთ და ამ კრიტიკულს მდგომარეობაში გამოვიყენოთ, იმისივე მამულიშვილური დევიზით: „მამულები კი არ უნდა გაიყიდოს, არამედ უნდა შევიძინოთ!“

მაგრამ საკითხი სწორედ ის არის, როგორ და რა გზით?

ვგონებ ყველა ნაღვლიანად ჩაიღიმებს, თუ ჩემს პასუხის მოლოდინში თავად აზნაურობას დაინახავს, ეს იმ თავად აზნაურობას, რომელსაც ყოველ მხრით ვეწევით, ვწიწკნით და თან ვაყვედრით კიდევ. მაგრამ სულ ერთია, ვინ როგორ უყურებს თავად-აზნაურობას. ეს კი აშკარაა, რომ ხსნა მხოლოდ მას შეუძლიან და სხვას არავის. თუ გავიხსენებთ, რომ ყოველ წლივ თავად-აზნაურობა უკმ პროგიმნაზიებზე რაოდენ ფულს ხარჯავს, თუ გავიხსენებთ გულუბრყვილო საფილანტროპიო წვრილმანებზე რაოდენი ეხარჯება მას, მაშინ ჩვენ დავიანხავთ, რომ ამ წვრილმანების გაწირვით მას შეუძლიან თავისუფლად დააარსოს ფონდი, რომელიც ასეთს შემთხვევებში იმოძრავებს და გლეხებთან მორიგებით ხელიდან არ გაუშვებს იმ მამულს, რომელიც იყიდება. ეს იქნება თვით ჩვენს მამათა იდეალის აღდგენის დღე, მათი ფიქრებისა და ზრახვის გამართლება და გამარჯვება.

ჩვენი ყოველდღიური საყვედური, პროტესტები, თუ მემამულენი რად ჰყიდიან მამულებსა, თუ რად ყიდულობენ უცხოელნი დამამტკიცებელია იმისი, თუ რაოდენად უმწიფნი ვართ ეკონომიურ საკითხებში. ჩვენ გრძნობის ხალხნი ვართ და სწორედ ამიტომ დაიბადა ცნობათა აღრევა და დაგვა ვიწყდა, რომ არავითარ მორალს ადგილი არა აქვს ეკონომიურ საკითხებში. ჩვენი მემამულენი იმდენად შესისხლხორცებულნი არიან მამულთან, რომ ასე ადვილად არ დასთმობენ, თუ კი შესძლებოდათ შეჩერება. მაგრამ ჩვენ ვიცით, თუ როგორ ვალში იხრჩობიან. შეგვეძლო დაგვეყვედრებინა მაშინ, მანათაშევისა და სხვების ადგილას ვინმე ქართველი წარსდგა და მას უარი უთხრა, ან ნაკლებ ფასში არ მიჰყიდა. პირიქით რაოდენადაც ვიცით, სადაც კი მამულების გაყიდვა ჰსურდათ, ერთგან არავინ ამოიღო ხმა. გლეხობამ დიდი ხანია ზურგი შეაქცია ამ საკითხს: მას სჯერა, სჯერა, რომ სოციალდემოკრატია ყოვლად შემძლებელი ღმერთია, რომ კომიტეტი შეუსყიდველად დაურიგებს მამულს. უკულმართობაა ეს, მაგრამ ფაქტს ვერავინ აღვუდ-

გებით. ასეთი პროტესტები, ასეთი საყვედური და რაოდენადვე მორალური მოსაზრებით შეიჯახება შეგვეძლო წინად, როდესაც მუხრანსკები, ბარათაშვილები, ქავკაძეანი, ორბელიანები, მელიქიშვილები და სხვები ჰყიდდნენ მამულებს და ამდღერებდნენ ან არამიანცებს, ან არა და „უდელნი“ მამულების გამგეთ. თვითეული აქ ჩამოთვლილის მამული მთელი სამთავროები იყო, საქართველოს დაუშრეტელი სიმდიდრე. მათ შეეძლოთ არ გაეყიდათ, მაგრამ გაჰყიდეს, როგორც ძველადვე სჩვეოდნენ სამშობლოს გაყიდვას. დღეს კი ვინც ჰყიდის, ჰყიდის იმიტომ, რომ ვალებშია ამოხრჩობილი, სხვა გზა არა აქვს...

და აი, ასეთ შემთხვევაში თავად-აზნაურობის მიერ გამოღებული ფონდი საუცხოვო იარაღი იქმნება განსაცდელის თავიდან ასაცდინებლად. ნუ გვექმნება შიში, ვითომც ასეთი ფონდი მალე სრულ კრახით გათავდება. არა, მადლი გამჩენსა! დღითი-დღე ნაწვენემა სიმწვავემ საქართველოს შვილებს თვალები გაახელინა. თუ აქნობამდინ არა ვიცოდით რა ჩვენი სარჩო-საბადებელის მოხმარებისა, ეხლა მოვიხმარათ. დღემდე გვეგონა, მსოფლიო მზე მხოლოდ რუსეთის საზღვრებში ამოდის და ჩადისო. დღეს სხვასა ვხედავთ, ვხედავთ, რომ მოძრაობაა საქირო, თვალის გახელა. ბელგია ეს ერთი ბეწვა ქვეყანა, მთელს ქვეყნიერებაზე ატრიალებს კაპიტალს, სულ კი თავისი გამჭრიახობით. მართალია, ბუნებამ მას იმდენი სიმდიდრე არ მისცა რაც ჩვენ, მაგრამ დახედეთ ევროპიის პირველ ხარისხოვან სახელმწიფოთა შორის მეოთხე ადგილი უჭერია. რატომ? ცოდნამ და აქეთ-იქით გასვლამ ასწავლა ფულის შეძენა და მოხმარება. ჩვენც დღეს თუ არა ხვალ მაინც გავბედავთ უცხოელებთან მისვლა-მოსვლას, ვისწავლით მათ ცოდნის ფარ-ხმალის ხმარებას. ჩვენი თავად-აზნაურობის ფონდი არ იქნება უძრავი, ამ შემთხვევაში მამულების დაცვის იქით შეედლება სხვა ოპერაციებსაც მოეკიდოს გასაძლიერებლად, ვინაიდან უცხოელებთან რაიმე საქმის გაკეთება მას უფრო შეუძლიან (მისთვის ერთი წოდებაც არის საკმაო გარანტია, თუნდა საჯარო თანხა არც კი დაანახვოს უცხოელთ ბანკით), წაგებით ორს წააგებს, მოგებით კი ყოველთვის მოგებული დარჩება. ეს შეგვაძლებინებს ფრიად სიმპატიურ სამეღრნეო საზოგადოების გაძლიერებას, რომელიც შეეცდება სამეღრნეო სკოლების გამრავლებას, რომ მეტი სპეციალისტები აღმოგვიჩნდნენ. ჩვენი მამულების დავალიანება, მათი გასყიდვის გახშირება იმან გამოი-

წვია, რომ არ ვიცით ჯეროვანად მისი მოვლა. აბა მოვეუაროთ, აბა ვცადოთ ერთი-ორგან მკოდნის ხე-ლი დავატრიალოთ, თუ ჩვენი მიწათ-მოქმედება არ აჰყვავდეს. ჩვენ კი საუკუნოებით მას მივდევთ და მის გაუმჯობესობა ჩვენს იდეალს უნდა შეადგენ-დეს ვინაიდან ჩვენი ყოფნა-არყოფნის საკითხი სწო-რედ მასთან არის გადახლართული.

მაშ ასე, დროა ტირილ-ჩივილი, თეორიები და მშრალი ოცნებანი თავიდან მოვიშოროთ. მუ-ქარა, ფანტაზია ცხოვრებაში ნაღვლიან სიცილს გა-

მოიწვევს. საქიროა რეალური საშუალება. ეს არის ის, რაზეც დიმიტრი ყიფიანი ოცნებობდა: ფონდის დაარსება¹⁾ თავად-აზნაურობის მიერ. ამასთან პრაქტიკა და ცოდნა, ცოდნა და პრაქტი-კა, აი რას ითხოვს ჩვენი მდგომარეობის კრიზისი. აი როგორ და რითი უნდა პასუხი გავცეთ ჩვენს ცხოვრებას.

ბრიუსელი. 17 დეკ. 1913 წ.

დ. კასრაძე.

ს ი მ დ ე რ ა *)

უცხოეთში მყოფ ქაბუქისა.

(ახლა თარგმანი სომხურისა)

მერცხალო პაწაწინავ, გაზაფხულის ფრინველო,
 მითხარ, საით მიფრინავ, ცქრილავე, ფრთა-ფიცხელო?
 ჰა, გაფრინდი მერცხალო, ჩემს სამშობლო აშტარაკს,
 ძველ ბუდეში ბარტყთ დაზრდი, მათ დაუწყებ ლაპარაკს...
 იმ სიშორეს ქალარა მაშა მყავს მე მწუხარე,
 თავის პირმშოს მიმელის ღღე მუდამ და ცისმარე!
 რა ნახო, გადაეცი ჩემი სალამი ტკბილი,
 უთხარ მიტიროს მისი მე უბედური შვილი!

- უამბე, სისაწყლემი როგორ ვწყალობ მე, მწირი,
 სიკოცხლე მიმოკლდება, სულ ვკვითინებ, სულ ვტირი!
 ჩემთვის დღისითაც კი მზეს ღრუბლები ეფარება,
 და ღამით მტირალ თვალებს ძილი არ მეკარება!
 უთხარი თუ—კოკორი ობლად ვკენები ყვავილი,
 გაუფრჩქენელი, ღამაში, სამშობლოს მოწყვეტილი!
 მაშ, მალხაზო მერცხალო, გაფრინდი გაუსწარ ქარს,
 სომეხთ არეს მიფრინდი ჩემს სამშობლო აშტარაკს!

1913 წ. 24/VI

ს. თალინი.

მაგმაძე.

*კორიკორიანი რეჟის. —
 კორიკორიანი რეჟისი
 ი. ბ. ჩხეიძე*

ინოვაციური
[Signature]

¹⁾ თუ კი ეს წინადადება ხელახლად აღძრული იქნება ჩვენს ჰრესში, შეგვიძლიან მშრალი სქემა მოგვა-ზოთ; თუ რა ფაზგლებში უნდა იქმნეს ეს ფონდი დაარსებული. დ. კ.
 *) ამ ლექსის სიუჟეტი სომეხ მწერალს ადებული აქვს იტალიურიდან.

ბედნიერი პრინცი

(დასასრული)

აი მერცხალმა გადაიარა თეთრი, მარმარილოს ან-
ტელაზებით მორთული სამრეკლო, წინ გაუფრინა ხელ-
მწიფის სასახლეს, სამეფლისა მუსიკის ხმა მოისმოდა:
მშვენიერი ქალწული გამოვიდა აივანზედ თავისი თავუ-
ნისმცემელთან ერთად.

— რა საუცხოვანი არიან ვარსკვლავები, და რა დი-
ლია სიყვარულის ძლიერება, — უთხრა მან ქალწულს.

— იმედი მაქვს ჩემი კახა დიდ სამეფლისათ მზად
იქნება, — უპასუხა ქალმა, — შე ვუბრძანე ოქრომკედის ნა-
კერით მოკრთო ის; მაგრამ ეს ოქრომკედის მქარგავნი
ასე ზარმაცნი არიან.

მერცხალი მდინარეზედ გადაფრინდა და გემების
მძაღლ იალქნებსედედ ღამივები შენიშნა. შეამჩნია, მოხუცი
ებრაელები სასწორზედ ფულებსა სწონავდნენ. ამასობაში
ღარბის ოჯახსაც მიაღწია და შიგ შეიხედა. ბავშვი სა-
შინლად შეფოთავდა თავის პატარა საწოლში, დედას კი
თავი ხელებში ჩაეღო და ჩასძინებოდა: საბრალო მთლად
შოქანცულიყო. მსწრაფლ შეფრინდა მერცხალი ოთახში
და დიდი ღალი მკერვალი ქალის სათითეს გვერდზე მ-
გიდაზედ დასდო. შემდეგ საწოლს რამდენჯერმე ირგე-
ლივ შემოურბინა და თავისი ფრთებით ვამწვავს გახუ-
რებული შუბლი გაუკრიალა.

— უჰ, როგორი კარგი სიო მოდის, — სთქვა ბავ-
შემა, — მტონი ესლა ცოტა კარგად: ვარ — და მეორე
გვერდზე გადაბრუნებულმა ტუბილად მიიძინა.

მხოლოდ მაშინ გამოფრინდა მერცხალი ბედნიერ
პრინციან და ვეკლავფერი უამბო.

— და საკვირველია, — დაათვა იმან თავისი ამ-
ბავი: — ესლა სრულიად მთბილა, თუმცა კი უინვა დგას.

— ეს იმიტომ, რომ კეთილი მოქმედე, — უთხრა
პრინციმა. და პატარა მერცხალმა დაიწყო ფიქრი, მაგ-
რამ ჩქარა ჩაუძან: ფიქრები ყოველთვის ძილსა ჰტვრი-
და მას.

განთიადზედ წულის პირას მიფრინდა და დაიწყო
ბანახობა.

რა საკვირველი მოვლენაა, — სთქვა ორნიტოლოგ-
ციის პროფესორმა, რომელიც ამ დროს ხილზედ მიდი-
ოდა, — ამ ზამთარში და მერცხალი წუალში ბანახობდას!
და იმან ამის შესახებ ვრცელი ცნობა დასწერა ადგილო-
ბრივ გახეთში. ვეკლავს საჭიროდ სთვლიდა ამ წერილის
აზრებით ესარტებლა იმის და მიუხედავად, რომ მასში
აუარებული უცხო სიტყვები იყო, რომლებიც ბევრს სრუ-
ლიად არც კი ესმოდა, რას ნიშნავდნენ.

— დღეს კი ეგვიპტეში გაფორინდები, — გადასწვი-
ტა მერცხალმა, და ამ აზრმა მშვენიერ გუნებაზედ და-
ყენა. მთელი დღე ქალაქის დათვალიერებას მონადობა და
სამრეკლოს ჟვარზედაც ბევრი ხანი ისვენებდა. ვეკლავს,
სადაც უნდა მიფრინალო, ბელურები ერთმანეთს ჭიკ-
ჭიკით ატეობინებდნენ: „შეხეთ, რა წარჩინებული უცხო-
ელიაო!“ — რაც საკმ.ოდ ასიამოვნებდა მას.

მთავარე რომ ამოვიდა, მერცხალიც ისევ ბედნიერ
პრინციან დაბრუნდა.

— ეგვიპტეში ხომ არას დამაბარებ? — ჰკითხა იმან,
აი, უნდა ესლა გავემგზავრო.

— მერცხალა, ტურფა მერცხალა, — უთხრა პრინ-
ციმა, — იქნებ ერთს დამეს კიდევ დარჩე ჩემთან?

— ეგვიპტეში რომ შეღიან, — უპასუხა მერცხალმა,
— ხვალ ჩემი მეგობრები ჩანჩქებისკენ გაფრინდებიან.
იქ, ხშირ ჭალებში წულის პირად ნიანგნი სთვლემენ და
ჯვარისი კლდის მძაღლ ტახტზედ დაბრძანებულა დემოთი
— შემონი. ის მთელი დამე ცას შესცქერა, და დილის
ცისკარი როს გამოჩნდება, მხარულის ადტეინებულის
ძახილით მიესალამება... და კვლავ მდუმარებას ეძლევა.
ვეითელი ღომინი წულის დასალეუვად შუადღისას იქ იკრი-
ბებიან. იმათი თვალნი მწვანე ბევრიდს მაგონებენ, და
მკვეთრი ხმა კი თვით ჩანჩქერის მხუილს აურეუბს.

— მერცხალა, მერცხალა! — კვლავ შეევედრა პრინ-
ცი, — იქ, შორს, სახლის სახურავს ქვეშ გამართულ
ოთახში ახალგაზრდას ქალღვლებით სავსე მაგიდაზედ
თავი ჩაუქინდრავს. გვერდზე ჭიქაში უკვე დაშტანარი
იის თაიგული უდგია. იმას შავი ხუჭუჭა თმა აქვს, ლა-
ლის ტუჩები, და მის თვალბში ფიქრი გამოკრთის. ის
ისწრაფის თეატრის დირექტორს პიესა გაუთაოს, მაგ-
რამ ძალიან სცივა, ხელები მთლად გაჭთვინებულია: ბუნარ-
ში კარგა ხანია ჩაქრა ცეცხლი და შიმიშისსაცანაც ლა-
მის გული წაუვიდას.

— კარგი, ერთ დამეს კიდევ გავატარებ აქ, შენ-
თან, — უთხრა მერცხალმა, რომელსაც მართლაც კეთილ-
გული ჰქონდა. — ამას მეორე ღალი წაუღო?

— ვაი, რომელია ღლარა მაქვს! — უპასუხა
პრინციმა, — მარტო თვალბები და დამჩნენია. ისი-
ნი ამ ათასი წლის წინად ინდოეთიდან გამო-
ტანილი იშვიათრ საფორონისაცან არიან გაკეთ-
ბული. ამოიდუ ერთი მათგანი შენი ნისკარტი
და წაუღე. ის ამ თვალს ოქრომკედელს მიჰვიდის, იუი-
დას თავისთვის იმ ფულით საჭმელს და შეშას, და თა-
ვის პიესასაც დაათავებს.

— ძვირფასო პრინცი, — ცრემლ-მორეულმა უთხრა
მერცხალმა, — მაგას ვერ ვიქმ.

— მერცხალა, მერცხალა, აასრულე ჩემი თხოვ-
ნა, — არ უშვებოდა პრინცი. და მერცხალმაც ამოცხადა

პრინცს ერთი თვალი და წაუღო იმ ახალგაზრდას. სხედის სახურავში ჭურჭრუტანს იყო, საიდგანად ადგილი იყო მის ოთახში ჩასვლა. ახალგაზრდას ხელის გულებზედ თავი დაუდო და ფრთების შრიალი არც კი შესმია; როცა კი თავი მადლა აიღო, დამჭანარ იის თაბაკულში შეამჩნია საუცხოვო საფირონი.

— ოჰო, უკვე ჩემი ნიჭის თავყანისმცემლები გამოჩნებიან, — წამოიძახა იმან, — ეს ალბად ერთი იმთათაგანისგან არის! ესეა კი შემოდინ ჩემი ჰიეს დავათავო, — და თავის თავი მან სრულიად ბედნიერად აგრიძნო.

მეორე დღეს მერცხალი ნათესადგურისკენ გაფრინდა. შემოჯდა დიდი ხომალდის ალქნის ერთს მადლ ძელზედ და უცქეროდა, როგორ ეზიდებოდნენ მეზღვაურები თაკებზედ ტრეუმიდგან მძიმე უუთებს.

— ასწით! — უფროდნენ ისინი ყოველთვის, როცა ახალი უუთი გამოჩნდებოდა ლიუკის ამონახურტიდგან.

— ეგვიპტეში მიფურინავ! — ტიკტიკობდა მერცხალი, მაგრამ მას უურს არავინ უკლებდა; მთვარის ამოსვლისას კი ისევ ბედნიერ პრინცთან დაბრუნდა.

— ესეა კი უნდა მართლა გამოტეთხოვო, — უთხრა მან.

— მერცხალო, მერცხალო, დარჩი კიდევ ჩემთან.

— ესეა ზამთარია, — უპასუხა მერცხალმა, — და ჩქარა ცივი თოვლი ქალაქს დაჭყარავს. ეგვიპტეში თბილი მზე ანათებს ბზის ხეს და ნიანგები, შლამში მწოლენი, ზარმაცად იტყვიან ორივე მხარეს. ჩემი ამხანაგები უკვე ბუდეებს აკეთებენ ბელბეის ტყაძრში, ხოლო წითელი და თეთრი მტრელები კი დუღუნით უცქერიან მათ. ტურფა პრინცო; უნდა დაგანებო თავი. მომავალ გაზაფხულზედ კი ორს მშვენიერ ქვას მოგიტან იმთ მაგივრად, რომლებიც შენ გაეცი. ის ღალი მიქს ვარდს გადაჭარბებს თავის სიწითლით, ხოლო საფირონი ცისფერი ზღვის ღაჭვარდს აჯობებს.

— აგერ ბაღში, ჰატარა ბილიკზედ, — უთხრა ბედნიერმა პრინცმა, — წუმწუმების ჰატარა გამოიდავო სდგას. თავისი საქონელი უცაბედად რუში ჩაუვარდა და წუმწუმები წაუხდა. ესეა მამა სცემს მას, თუ რამოდენიმე ფული მაინც არ მიიტანს სახლში, და აგერ ის სტირის, უფესხაცმელო, უწინდო და თავმიშველია. აი, ამოიდე ჩემი მეორე თვალიც და მიეცი მას, მაშინ ის გადაჩრებს ტემას.

— კიდევ ერთს დამეს დაგრები აქ, — უთხრა მერცხალმა, — მაგრამ შენ კი თავალს აღარ ამოგაცლი: მაშინ ხომ სრულიად დაბრმავდები.

— გვეკადრები, ჰატარა მერცხალო, ამისრუდე, რასაცა გთხოვ, — უპასუხა პრინცმა.

მერცხალმა გაუგონა, და საფირონით დაბლა დაემვა. ჰატარა ქალს გვერდით ჩაუქროდა და ძვირფასი ქვა ხელში ჩაუღო.

— რა ღამაზი შეუშა! — წამოიყვირა ჰატარა ქალმა და სიხარულით გაიქცა სახლში.

პრინცთან რომ დაბრუნდა, მერცხალმა უთხრა: — აი, შენ ესეა უსინათლო ხარ, და მეც სამუდამოდ შენთან დაგრები.

— არა, ჰატარა ფრინველო, — უპასუხა საბრლო პრინცმა, — შენ უნდა ეგვიპტეში გაფრინდე.

— მე სამუდამოდ შენთან დაგრები, — გაიმეორა მერცხალმა და იმის ფეხთ ქვეშ მივიძინა.

მთელი მეორე დღე პრინცის მხარზე მჯდარი მოუთხრობდა მერცხალი, რად შორეულ უცხო ქვეყნებში ენახა. ის უამბობდა ვარდისფერ ყაჭირზედ, რომლებიც მრავალ რიგებად ჩამწკრივებულან ნილოსის ნაპირებზედ და თავისი მახვილი ნისკარტებით წითელ თევზებს იჭერენ; უამბობდა სიეჩნისის შესახებ, რომელიც ისევე ხნაერი, როგორც თვით მსოფლიო, სცხვრის უდაბნოში და ვეკლავური იცის; ვაჭრების შესახებ, ნელის ნაბიჯით რომ მისდევენ თავის აქლემებს და ხელში ქარვის კრიალისნები უჭირავთ; მთვარის მთების შეფეხედ, რომელიც ისე შავია, როგორც შავი ხე, და თავყანს სცემს ბროლის დიდს ნატეს; დიდს, მწვანე გველზედ, რომელსაც ბზის ხელზედ სძინავს: ოცი ქერუმი თაფლის კვერებით ჰკვებავენ მას; უამბობდა იმ ქონდრის ხალხზედ, რომლებიც განიერ სწორე ფოთლებზედ სცურავენ დიდს ტბაში და ჰეპელებს ეომებიან.

— ტურფა მერცხალო, — უთხრა პრინცმა, — სავიროვალ საგნებზედ მომითხრობ შენ მე, მაგრამ ვეკლავზედ უფრო კი აღამაანთა ტანჯვა მწყუხებს და მაკვირვებს. სიდატაკეზედ მომეტებული უბედურება აღარა იქნება რა. შემოიარე ჩემი ქალაქი, მერცხალო, და შემდეგ მაამბე. რასაც ნახავ.

და მერცხალიც გაფრინდა. იმან ნახა, როგორა მხიარულობდნენ მდიდრები თავიანთ დიდებულ დარბაზებში იმ დროს, როცა ღარიბნი მათი ეზოს კარების წინ ისხდნენ. შემოუარა ბნელს ქუჩებსაც და ნახა მშვიერ ბავშვთა მერთალი სხეული. ისინი სევდიანად გაჭურვებდნენ ბნელს ქუჩას. ხიდის თაღ ქვეშ ორი ჰატარა ბიჭი იწვა, ჩახუტულნი, რომ ერთმანეთი გათბოთ. „რა რიკა მშინა!“ — ჩიოდნენ ისინი. — „აქ წოლა არ შეიძლება, აკრძალულია!“ — დაუფვირა იმათ პოლიციელმა, და ისინიც წვიმა-აგლარში სხვა მხარეზედ წავიდნენ.

მაშინ მერცხალი მიფრინდა პრინცთან და ვეკლავურ უამბო მას.

— თხელი ოქროს ფურცლები მაკრავს, — უთხრა პრინცმა, — ამიტომ ის ფურცელ-ფურცელ და ღარიბთ

დაურობე. ადამიანება უოველთვის ჰფიქრობენ, ვითომ ოქროსი შუქლიანი მათი გაბედნიერება.

ფურცელს ფურცელზედ ამობდა შერცხალი ბედნიერს ზრინცისა, სხამ ის სრულებით უფერული და უშინა არ გახდა. ფურცელი ფურცელზედ მიჰქანდა მას ღარიბეთთან, და ბერს ბავშუს ლოკები დაუწითლდა და ეხლა ისინი მხიარულად თამაშობდნენ ქუჩებში. „ჩვენ ეხლა ჰური გვაქვს!“ — უამბობდნენ ისინი ერთმანეთს.

მაგრამ აი თოვლიც მოვიდა, და მას მოჰყვა ენგა. ქუჩები გაფერცხლდნენ და ისე გადასხდნენ; სახურავებიდგან ბოლოს ხანკლებით ჩამოკიდებულ იყვნენ გძელი ენულები; ეგულა ტუვში გაქნია და თბილად ჩანული ბავშვები ენულებზედ სრიალობდნენ.

საბრალო შერცხალს უფრო და უფრო სციოდა, მაგრამ ზრინცს კი მაინც არა შორდებდა, ისე შეუყვარდა მას იგი. ფურჩების წინ ჩუმად ჰქინკავდა დასუეულ ხემცეცებს და ფრთების შრიალით უნდოდა გამთბარიყო. მაგრამ ბოლოს იგრძნო, რომ მისი ადსსრულის დღე მთახლოვებულიყო. უკანასკნელად შეაფრინდა იგი ზრინცს მხარზედ.

— მშვიდობით, ტურფა ზრინცო, — ჩაუჩურჩულა იმან. — ნება მომეცი ხელზედ გაკოცო?

— შე მოხარული ვარ, რომ ბოლოს მაინც ეგვიპტეში მიფრინავ, მაგრამ შერცხლო, — უთხრა ზრინცმა, — ძალიან დიდხანს მოგიხდა აქ დარჩენა, მაგრამ, მოდი, ტუხეში მავარე, იმიტომ რომ შე მიუვარხერ შენა.

— ეგვიპტეში კი არა, სიკვდილის სამეფოში მივფრინავ. სიკვდილი და ძალი — ძმები არიან, ხომ მართალია? — და აკოცა რა ზრინცს ტუხეში, მკვლარი დაეცა იგი მის ფეხებთან.

სწორედ ამავე დროს რაღაც უცნაური ტკანანი გაისმა ქანდაკების შიგნიდან, თითქოს რაღაც გატუდაო: ეს ტუვიის გული ორად გაიშა — ალბად ენგა ძალიან ძლიერი იყო.

დილა აღრიან მეორე დღეს ქალაქის თავი და ქალაქის საბჭოს ერთი წევრი დაბლა ბაღში სეირნობდნენ. სვეტის ახლო რომ გაიარეს, ქადაკებას შეხედეს:

— დურთო ჩემო! ჩუნი ზრინცი როგორ გაუფლუფილა და საბრალოდ გამოიფურება, — სთქვა ქალაქის თავმა.

— მართლაც, რა წამაძისა საბრალოა. — საბჭოს წევრმა, რომელაც უფელთვის ქალაქის თავის ურმობილი ვუმა იყო.

ისინი მალდა ავიდნენ და დათვალიერეს.

— ხმლის ვადადგან ლალი ამოვარდნაა, თვალებიც დაჰქარკვია და ოქროც მოლად გადასვლია, — სთქვა თავმა. — დურთმანა მთხოვარას ბევრათ აღარა სჯობიან!

— მთხოვარას ბევრით აღარა სჯობიან, — გაიმეორა საბჭოს წევრმა.

— ფეხებთან კი მკვლარი ჩიტი გლია, — განაგრძო თავმა: — ჩვენ სწორედ უნდა განკარგულება გამოვცეთ, რომ ფრინველთ ეკრძალებათ აქ სიკვდილი!

და ქალაქის მდივანმა შესაფერი შინაარსის განცხადება შეადგინა.

შემდეგ იმათ გადასწყვიტეს ჩამოიღონ ბედნიერ ზრინცის ქანდაკება.

— ის ღამაში აღარ არის, მაშასადამე უსარგებლოა, — სთქვა უნივერსიტეტში შეოფმა ესთეტიკის პროფესორმა.

ქანდაკება დიდს ღუმელში დაადნეს, და თავის მიწვევით შეივრინნენ საბჭოს წევრები, რომ გადაეწყვიტათ, რა გააკეთონ ამ ლითონისაგან.

— რასაკვირველია, ჩვენ უნდა სხვა ქანდაკება დავდგათ, — სთქვა თავმა, — და ეს ოქნება ჩემი საკუთარი ბიუსტი.

არა ჩემი, — წინააღმდეგა უფელი წევრი საბჭოსი, და შეკამათდნენ.

როცა უკანასკნელად მათი ამბავი მომივიდა, ისინი ისევე განკრძობდნენ კამათს.

— საკვირფიროვლია! — სთქვა უფროსმა ლითონის გამდნობმა მუშამ: — ეს გაზობილა ტუვიის გული არა დნებმა ღუმელში, უნდა გადავკადოთ! — და გადავკეს ის ნავაში, სადაც ეგდო მკვლარი შერცხალიც.

— წადი და რაც უფრო კარგისა რამ იყოს იმ ქალაქში, ის მომიტანე, — ურძანა დურთმა ერთს ანგელოსს; და ანგელოსმაც მიუტანა ტუვიის გული და მკვლარი შერცხალი.

— შენი არჩევანი ჭეშმარიტია, — უთხრა დურთმა: — ვინაიდან დღეს იქით ჩემს სამოთხის ბაღში ეს ფრინველი იტიკტიკებს და ბედნიერი ზრინცი მუდამ მადიდებს მე ჩემს ბრწეინვალე განსსვენებელში.

გ. ნამორაძე.

უკანასკნელი ამბები

როგორც სარწმუნო წყაროებიდან შევიტყუეთ ფინანსთა სამინისტროს უკვე დაუმტკიცებია ნიკო ნიკოლაძის ინიციატივით განზრახული სააქციონერო საზოგადოება მეღვინეობისა ქუთაისის გუბერნიამი. აქციების განაღდებას თურმე რუსეთის ერთერთი ბანკი კისრულობს, რომელიც ბატონ ნიკოლაძეს მილიონ-ნახევარ მანეთს აძლევს საქმის მო-

საწყობად. ამბობენ ნ. ნიკოლაძე გაზაფხულიდანვე შეუდგება ქუთაისში დიდი სარდაფის აშენებას. მთავარ ხელმძღვანელად მოიწვევს ერთ-ერთ პროფესორს და სხ. საზოგადოებას სარდაფი ქუთაისის რომელიმე განაპირა ადგილზე ექნება, მთავარი კანტორა კი შუაგულ ქუთაისში. (ს)

სოფლების აყრა *)

ხმები დადიოდა, რომ საამილახვრო მამული „ტირიფონის ველი“ სამხედრო უწყებაზედ გადადის და სოფლების აყრას აპირებენო; მეც ადგილობრივ დავიარე, და მინდა ვაუწყო ქართველ საზოგადოებას ნახული და გაგონილი.

სამხედრო უწყებას გადაუწყვეტია შეიძინოს საამილახვროში „პოლიგონისათვის“ **) 15,000 დესეტინა მამული.

ეს მამული მდებარეობს შემდეგ სამზღვრებში: აღმოსავლეთით არტყია სოფლები: სობისი, დიდი ხურვალეთი, ორქობანი და ახალშენი; დასავლეთით — მდ. მტკვარი; სამხრეთით — სოფ. ქალა, ზალიშვილების მამული და კასპი; ჩრდილოეთით კი გორი, სოფ. ბერბუკი, ახალსოფელი და ზედდულეთი.

ამ სამზღვრებში შედის „ტირიფონის ველი“ და „აშურიანი“, რომელთა შუა გავლილია მოტყევილი გორები — საძოვრები სიგრძე-სიგანით 20—15 ვერსი.

ამ ზემოხსენებულ მამულში შემდეგი სოფლებია გაშენებული: უფლის-ციხე, ნადარბაზევი, ზეგარდა, ნიგოზა, ზემო რენე, ქვემო რენე, გამდლის-წყარო, კოდის-წყარო, პატარა ხურვალეთი, შაშვები და ნაწრეთი; ამ სოფლებში ითვლება ექვსას კომლამდი მცხოვრები, თითქმის სულ ქართველები არიან, ცოტა სომხებიც და ოსებიც იქნებიან.

ამ მამულით სარგებლობენ აგრეთვე გარეშე პირებიც, რომელნიც ათას კომლამდის ადიან.

*) ბ-ნო რედაქტორო, ერთი პირი სსხდხსო გასეუთში გაგვზახუნე დასაბუქლად და ერთსაც თქვენ გიგზახანით. Leg.

რედაქცია ათავსებს ჟურ. „გლდეში“ ამ წერილს, რადგანაც იგი „სს. გას“-ში სავსებით არ დაიბუქლა. რედ.

**) ადგილა, სადაც ჯარს ავარჯიშებენ და ადღუშებს მართვენ.

სახაზინოდ ითვლება ნადარბაზევი, კოდის-წყარო, ნიგოზა, პატარა ხურვალეთი და უფლის-ციხე, რომელიც ზომით იქნება 5,000 დესეტინამდის. ახს. ბასილაშვილებისა იქნება 15,000 დესეტინამდის; გორის მამულიც შედის 800 დესეტინამდის. სოფ. რენეში, შაშვებში და ნაწრეთში ზოგი საგლეხო ბანკს ეკუთვნის.

ამას გარდა „აშურიანის“ მამულში, მანთაშეგმა რომ იყიდა, თავ. ამილახვრებისაგან 1,200 დესეტინა მამული, ეს მამულიც ამ ფარგლებში შედის. დანარჩენი მამული, რომელიც იქნება ვარაუდით 6,000 დესეტინამდის ეკუთვნის მემამულეებს და არიან მონაწილენი: თავ. სიფთა ერისთავი, თავ. გიორგი ოთარის ძე ამილახვარი, თავ. კოტე და გივი ივანეს ძენი ამილახვრები, თავ. დავით ლუარსაბის ძე ამილახვარი, თავ. დიმიტრი ამილახვარი, თავ. გრიგოლ ამილახვარი, თავ. გიგო ამილახვარი, თავ. გიორგი ამილახვარი, კინო მესხიშვილი, კნენა ქეთევან ირაკლის ასული ამილახვრისა, თავ. გიგო ამირეჯიბი, თავ. სოლომონ ჩოლოყაშვილი, თავ. ი. დ. ფალავანდიშვილი, ნინო ზანდუკელი და ქარუმიძეები.

აგრეთვე ზოგიერთ სოფლებში გლეხებიც ურევია — მესაკუთრენი არიან.

„ტირიფონის ველი“ საუკეთესოდ ითვლება სახნავისათვის: სხვაგან რომ მოსცდეს, „ტირიფონაში“ მაინც მოვა ჭინახული.

ამ მამულს ვერ შეეღვეა: სოფ. ქალა, კასპი, მეტეხი, ახალშენი, ორქოშინი, დიდი ხურვალეთი, ბერშუეთი; სობისი, ზედდულეთი, ახალსოფელი და სხვ.

თივით, საძოვრით, სახნავით ეს ზემოხსენებული პირები ამ „ტირიფონით“ და „აშურიანით“ გამოდიან.

მთელი შუა ქართლის შუაგულია.

როდესაც გორში შევიარე საქმის გასაგებად ერთ მეეტლეს შევხვდი, ჩამოუტედა ამხედ ლაპარაკი და მან მიაბო შემდეგი: „ამ სამი წლის წინად ერთი პოლკოვნიკი ...ძე დავატარე „ტირიფონის ველში“, იმ ზაფხულს პოლკისთვის თივას ათიბენებდა და მან ღითხრა, — მე მთავრობას ვაცნობეო, რომ „ტირიფონა“ ლაგერისათვის შესაფერი ადგილიაო და ამის შემდეგ ამ მამულს ყურადღება მიაკციესო“.

რამდენად მართალია ეს, რასაკვირველია, შემოწმება უნდა, მე კი ამამი დარწმუნებული ვარ, რომ ასე იქნებოდა.

პოლიკოვნიკმა ...ქემ იქნება არც კი იცოდა, რომ ეს შედეგი მოჰყვებოდა...

მაგრამ ის ქართველი მოხელენი, რომელნიც მომწყდარან თავიანთ მამულ-დედულს, თავის მიწა-წყალსა, არა იციან რა, ვის რა ეკუთვნის, ვინ სადა სცხოვრობს; მათ მხოლოდ იმ დაწესებულებების ცხოვრების მაჯის-ცემა ესმით და მათ ინტერესებს იცავენ, მათი მამული, მათი სამშობლო ის დაწესებულებაა, სადაც ემსახურებიან. ისინი გაქლენთილან ყოველ დღიურ „ისხოდიაში“ და „ვხოდიასში“ ქაღალდებით, მათი ატმოსფეროთ ცხოვრობენ და მათი მტყვეროთ სუნთქავენ.

ღიაბ, ყველასათვის სამწუხაროა, რომ მომეტებული წილი ასეთები არიან. მხოლოდ თუ გამოჩნდება თითო-ოროლა მადლიანი ჩინ-ორდენიანი პირი, ის მხოლოდ წვეთია ჩვენს უკუღმართ ცხოვრებაში.

და ჩვენ ყველანი მადრიელნი უნდა ვიყვნეთ იმ პოლიტიკისა, რომ დღეს ქართველს სამსახურში აღარ იღებენ და ესენი ძალა-უნებურად დაუბრუნდებიან ჩვენ შინაურ ცხოვრებას.

შევხვდი ზოგიერთ გლეხს ამ სოფლების მცხოვრებლებს, ყველამ მწუხარება გამოსთქვა და გაიძახოდნენ: ჩვენ ჩვენის ნებით არ ავიყრებით და, თუ ძალათი აგვყრიან, მაშინ თავი ცოცხალი რაღად გვინდაო.

მემამულეებს ველაპარაკე გორში, ქალაში, კასპში და შემდეგი გადმომცეს: „ამ წლის ღვინობისთვის მაზრის უფროსისაგან ყველას დაგვირიგდა წერილები, სადაც გვთხოვდა, — შეგვატყობინეთ თქვენი სურვილისამებრ მამულის შეფასება (ваша договорная оценка), ჩვენ ვუპასუხეთ, — ჩვენ არა გვსურს გავყიდოთ და, თუ მთავრობისთვის საჭიროა, ჩვენ რა შეგვიძლიანო“.

თითო-ოროლა მათგანი წრფელის გულითა სწუხან და თანაც ამბობენ, თუ კი პეტერბურგიდან გადაწყვეტილია ჩვენ ვეღარას გავაწყობთო.

ისე დალაჩრდნენ და დაკნინდნენ ჩვენი თავად-აზნაურნი, რომ უბრალო პროტესტსაც კი ვეღარ ახერხებენ განუცხადონ სადაც ჯერ არს.

ერთმა დარბაისელმა მანდილოსანმა შემდეგი შენიშვნა მომცა: ჩვენი თავად-აზნაურნი ლილიპუტებს წარმოადგენენო, მოთავე ჩვენ არავინა გვყავს და, აბა, რა შეგვიძლიანო.

მისივე სიტყვებს ვიმეორებ: საცოდავი ლილიპუტები, თუ კი პროტესტსაც ვერ განუცხადებენ, ის არა სჯობიან, რომ აღარ იყვნენ ამ ქვეყნად.

თუ მაინცა და მაინც მამულისთვის გული შეგტკივთ და მათ მცხოვრებლებისთვის, სადა ხართ აქამდის? რატომ ერთხელ არ ჩამოხვალთ და არ აცნობებთ თქვენს წინამძღოლს?

სიტყვას აქ იტყვიო, იქ ეტყვიო. საქმეც სიტყვიო იწყობა.

ეს ეროვნული კითხვაა, შუა ქართლის შუა გულის ამოგლეჯაა!.. მანამ დროა, შესძარით ყველანი.

უნდა აპყარონ შემდეგი სოფლები: უფლისციხე, ნადარბაზევი, ზეგარდა, ზემო და ქვემო რენე. შაშვები, ნაწრეთი, ნიგოზა და პატარა ხურვალიეთი. დანარჩენ სოფლებს: გამდლის-წყაროს შიგ სოფლის პირას სკრის, რაც კი მამულია „კოდის-წყაროს ზედ შუაზედ სკრის, ორქოშანს და ახალშენს გაუვლის, ასე რომ მათაც აღარ ედგომინებათ.

ამ ადგილებში სამხედრო უწყებებს უნდა, დააბინაოს 100,000 ჯარის კაცი, ჯარი ავარჯიშოს და აღლუმები მართოს. აგრეთვე სამხედრო უწყება ფიქრობს მდ. ლიახვიდან გამოიყვანოს სარწყავი რუ, რომელიც „ტირიფონის ველის“ მოსარწყავად უნდა, გამოივლის ტორტოლას ზევით და სოფ. იგუეთთან მდ. ლეხურაში ჩავა.

რაც სათივე იქნება საჭირო, მას ცხენებისთვის გამოიყენებენ, გაიყვანენ გზებს, ავტომობილებით მოძრაობა დაიწყება, ტელეფონით შეაერთებენ თავიანთ „პოლიგონს“ გორთან და რკინის გზის სადგურთან — მეტეხთან. გორში, ქალაში მეჯლისები, საღამოები გაიმართება და ყოველ ზაფხულს შეიტანენ სიმხიარულეს პროვინციაში.

გორელი ვაჭრები ხელს მოითხოვენ, ყველაფერს ფასი დაედება, სანოვავე აიწვეს, კინახული გაძვირდება. თუ რომ ათი და ოცი ვაჭრობით გაკეთდება, მეჯვრის-ხევის, ხელთუბანის, ზახორის, ქალის, კასპის და მეტეხის საზოგადოებანი კი დაიმშვეა. მათ სამეურნეო განვითარებას გასაქანი აღარ ექნება.

ვისაც გეყურებოდეთ, თვალნი გაახილეთ!

Legatus.

თანამედროვე კარახადინი

I

თუ გსურს იყვე რეჟისორი,
 არტისტი და დრამატურგი:—
 რომ თვალთმაქცურ ოინებით
 გაისქელო კისერ-ზურგი,
 რომ შეიქმნე შინ და გარედ
 გასაკიცხი, ცრუ და ურგი
 — უნდა ორჯელ მაინც ნახო
 მოსკოვი და პეტერბურგი.

II

თუ გსურს იყვე რედაქტორი
 სათემო და საქალაქო:—
 თუ გსურს ყველგან, ყველას გულში
 შეისროლო რწმენის მაქო,
 თუ გსურს ენა, უძვლო ენა,
 ამუშავო, ალაქლაქო,
 — უნდა ლანძღო ხან ეს! ხან ის!
 ხან ეს აქო! ხან ის აქო!

(შემდეგ იქნება).

ფირუზა.

საზოგადოების

საურეღლებოდ

ქართველმა საზოგადოებამ უკვე იცის, რომ ილია ჭავჭავაძემ თავისი ქონება უანდერძა ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას. სხვათა შორის ამ ნაანდერძევე ქონებაში იყო მისივე სახლი ქ. თბილისში, ანდრიას ქუჩაზედ, სადაც პოეტი სცხოვრობდა. თვით ილია ჭავჭავაძის სურვილი იყო, ყოველივე მისი ქონება დარჩენოდა სწორედ იმ საზოგადოებას, რომელიც ყოველი ქართველისათვის ძვირფასი ღნდა იყოს. ამ სურვილს საერთო სურვილიც დაერთო: რომ პოეტის სახლი სახსოვრად დარჩენოდა ჩამომავლობას და ამ სახლში გამართულიყო რამე პოეტის სახელის პატივსაცემლად. ამის შემდეგ მარმარილოს წარწერაც გაუკეთეს სახლს, რომლითაც ყველას ეუწყა, ვინც სცხოვრობდა ამ სახლში.

სხვა და სხვა გარემოებამ ხელი შეუშალა ამ სახლის ვალისაგან განთავისუფლებას, შემოსავალი შემცირდა, ვალი გაორკეცდა და ბოლოს შეუძლებელი გახდა ამ სახლის შემოსავლით ვალის სარგებლის გადახდა. ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელ

ბელ საზოგადოებასაც არ მოეპოვებოდა რაიმე თავისუფალი თანხა, რომ ეს სახლი შეესყიდნა. და ამ საზოგადოების წლიურ კრებაზედ, 17 ნოემბერს, საბოლოოდ გამოირკვა, რომ გამგეობას უსახსრობისა გამო შეუძლებლად ჰქონდა დასახული ამ სახლის შეძენა. ბანკის გამგეობაც, რომელსაც ეს სახლი საჯარო ვაჭრობის შემდეგ დარჩა, მეტს ვეღარ მოიცილდა, რადგანაც კერძო პირთ ჰსურდათ ამ სახლის შეძენა. ამნაირად თუ რამე საღსარი არ აღმოჩნდებოდა, ძველ ქართველობას დიდი სირცხვილი ელოდა — ეს სახსოვრად დატოვებული სახლი სამუდამოდ უნდა დაკარგულიყო...

აი ამ გარემოებამ დიდათ შეაშფოთა პოეტის ყველა თაყვანისმცემელი, და იქვე კრებაზედ რამოდენიმე პირმა განაცხადა სურვილი, ამ საქმეში წ. ქ. ს. გამგეობას დახმარებოდა, ფულის შეკრება ეკისრნა, ეს სახლი საზოგადოებისათვის არ დაეკარგა და ისევ წ. ქ. გ. საზოგადოების კუთვნილებად გადაექცია. საბოლოო გეგმა კი ის არის, რომ მოიკრიბოს თანხა და სახლი ვალისაგან განთავისუფლდეს, შეკეთდეს, შიგ გაიმართოს სამკითხველო და პატარა თავშესაფარი მოხუც მწერალთა და მსახიობთათვის, კერძო კომისია წ. ქ. საზ. გამგეობასთან ერთად უკვე შეუდგა ამ საქმის განხორციელებას.

ებლა ყოველივე საზოგადოების თანაგრძნობაზედ არის დამოკიდებული. და ნუ თუ ჩვენი შეგნებული საზოგადოება იმას მოინდომებს, რომ მის სასახელო მოღვაწის სადგომი სახლი, თვითონ მისგანვე საზოგადო კუთვნილებად დატოვებული კერძო ხელში უნდა გადავიდეს და შთამომავლობას სამუდამოდ დაეკარგოს!..

სხვა ქვეყნებში სახელოვან პირებს მადლიერი შთამომავლობა თვითონ უგებს ბინას და სახსოვარს, და ნუ თუ ჩვენ, უკვე აგებული შენახვა და მოვლა ვერ უნდა შევსდლოთ?! ეს ხომ სამირცხვინო საქმე იქნება, მეტად სასაყვედურო და შთამომავლობისაგანაც დასაგმობი!..

ამიტომაც დარწმუნებულნი ვართ, რომ ქართველ საზოგადოებას საკმაოდ მოეპოვება ისეთი წევრი, რომელიც მას არ მიიყვანს სირცხვილის კარამდე, დახმარებას გამოუჩენს ამ საქირო საქმეს და თავის წვლილსაც გაიღებს, რომ განზრახული საქმე ნაყოფიერად განხორციელდეს.

მსურველთ შეუძლიანთ თავისი წვლილი მიაწოდონ ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების გამგეობას ქ. თბილისში.

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.

გ ა ნ ც უ ა დ ე ბ ა ნ ი

ხეხილების გასხვლა

ს. ს. ხეთაგურის სანერგე

მსურველთა აწვდის გამოცდილ მებაღეებს ხეხილის გასასხვლელად. ცნობების მიმართვა შეიძლება წერილობით: თბილისი, ს. ს. ხეთაგურის სანერგე.

Тифлисе питомники С. С. Хетагури.

1894 წლიდან

1913 წლამდის

ს ა უ კ ე თ ე ს ო ღ ვ ი ნ ო დ ი თ ვ ლ ე ბ ა ღ ვ ი ნ ო

საზოგადოება „კ ა ს ე თ ი“-სა

ტელეფონი:
№ 73 და 3-51.

თბილისი: გოგოლს ქუჩა 63
და ერევნის მოედანი.

განყოფილებანი: ბაქოში, ასხაბადში, ტაშკენტში, მოსკოვში, ბათომში, რასტოვში და სხ.